

НАПРЯМ 9. МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-555-9-73>

НАСЛІДКИ ЕКОНОМІЧНИХ САНКЦІЙ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК ТА ГЛОБАЛЬНОЇ СИСТЕМИ

Богородицька Ганна Євгенівна

кандидат економічних наук,

доцент кафедри міжнародних економічних відносин,

Університет митної справи та фінансів

Худич Вікторія Вадимівна

студентка,

Університет митної справи та фінансів

Економічні санкції є не лише політичним інструментом тиску, а й чинником, що викликає серйозні економічні наслідки як для цільових країн, так і для глобальної економіки загалом. Їх вплив складний, неоднозначний і часто має довгостроковий характер. Ефекти санкцій проявляються у вигляді економічної ізоляції, структурних криз, зниження життєвого рівня населення, перебоїв у міжнародних ланцюгах постачання та змін у геополітичному балансі. Тому важливо проаналізувати, які саме наслідки несуть економічні санкції для сторін конфлікту – як безпосередніх об'єктів санкцій, так і глобальних економічних гравців [1].

Почнемо з впливу на країну-об'єкт санкцій. Найперше, що зазнає удару, – це макроекономічна стабільність. Санкції зазвичай спричиняють скорочення ВВП, підвищення інфляції, відтік капіталу та зниження іноземних інвестицій. У випадку Росії санкції, запроваджені після 2014 року, спричинили падіння ВВП, девальвацію рубля та втрату значної частини довіри інвесторів. Після 2022 року санкційний тиск став безпрецедентним: заборони на торгівлю енергоносіями, обмеження в банківській сфері, замороження золотовалютних резервів. Це спричинило структурні збої в економіці, втрату імпорту критично важливих технологій і зниження доходів бюджету. Крім макроекономічних показників, санкції негативно впливають на реальний сектор економіки. Багато галузей втрачають доступ до імпортних комплектуючих, технологій, інновацій. Це, у свою чергу, гальмує модернізацію виробництва, знижує продуктивність праці та конкурентоспроможність продукції. У російському випадку це стосується, зокрема, авіації, мікроелектроніки, автомобільної промисловості, нафтогазового видобутку. Внаслідок санкцій проти Ірану країна втратила можливість оновлювати обладнання на нафтопереробних заводах, що знизило обсяги

виробництва і якість продукції. Санкції також негативно впливають на рівень життя населення. Обмеження торгівлі та девальвація валюти призводять до зростання цін на імпортні товари, скорочення асортименту продукції, зниження реальних доходів. У багатьох випадках це викликає соціальну напругу та протестні настрої, хоча в авторитарних державах такі прояви часто придушуються. У Північній Кореї, попри жорсткі багаторічні санкції, внутрішня система контролю дозволила режиму зберегти владу, але ціною ізоляції населення від світового розвитку і глибокої гуманітарної кризи. Однак санкції мають наслідки не лише для цільової країни, але й для світової економіки. У глобалізованому світі, де національні економіки тісно переплетені, будь-яке порушення торговельних чи фінансових зв'язків має ланцюговий ефект. Наприклад, санкції проти Росії спричинили перебої в постачанні енергоносіїв та сільськогосподарської продукції. Зростання цін на газ, нафту, зерно та добрива у 2022 році викликало інфляцію в багатьох країнах, особливо у Європі та країнах, що розвиваються. Це підвищило витрати домогосподарств, створило додаткове навантаження на державні бюджети і призвело до уповільнення економічного зростання в низці країн. Ще одним важливим наслідком є порушення глобальних ланцюгів постачання. Сучасне виробництво базується на тісній міжнародній кооперації. Наприклад, автомобіль чи смартфон можуть складатися з компонентів, виготовлених у десятках країн. Санкції, які блокують постачання деталей або сировини, призводять до збоїв у виробництві, подорожчання продукції, затримок на ринку. Обмеження постачання титанового сплаву, паладію, рідкоземельних металів або мікрочіпів – усе це спричинило проблеми у високотехнологічних галузях багатьох країн. Крім економічних наслідків, санкції викликають геополітичні зміни. Держави, що стали об'єктами санкцій, часто намагаються компенсувати втрату західних партнерів шляхом переорієнтації на інші ринки – наприклад, Китай, Індію, Іран, Туреччину. Це призводить до утворення нових економічних альянсів і фінансових систем, альтернативних західним. Прикладом є розширення ролі юаня у міжнародних розрахунках, створення альтернатив до SWIFT (російська СПФС, китайська CIPS), збільшення обсягів торгівлі у національних валютах. Таким чином, санкції можуть стимулювати багатополярність у світовій економіці, хоча й не завжди у бажаному для ініціаторів напрямку.

Не можна оминути увагою і так званий «ефект бумеранга» – ситуацію, коли санкції завдають шкоди самим країнам- ініціаторам. У випадку з ЄС, припинення імпорту дешевих енергоносіїв із Росії призвело до різкого зростання цін на електроенергію та паливо, що стало чинником інфляції та зниження конкурентоспроможності європейського виробництва. Також страждають компанії, які змушені залишати прибуткові ринки, втрачати контракти або нести втрати через зміну логістики. Це особливо

відчутно для малих і середніх підприємств, які мають обмежені ресурси для адаптації. Ще одним важливим аспектом є політичні ризики, що зростають у результаті санкцій. Напруження у міжнародних відносинах часто посилюється: країни-об'єкти санкцій звинувачують Захід у "економічній війні", а інші держави вбачають у такій політиці загрозу для власного суверенітету. Зокрема, деякі країни, такі як Індія, Бразилія чи ПАР, утримуються від підтримки західної санкційної політики, побоюючись, що подібні заходи можуть бути застосовані до них у майбутньому [2]. Це підриває єдність міжнародної спільноти та ускладнює досягнення консенсусу в межах ООН або СОТ. Проте санкції можуть мати і позитивні побічні ефекти, зокрема – стимулювання внутрішнього виробництва та технологічного розвитку. Деякі країни, в умовах обмежень, розпочали імпортозаміщення, активізували розвиток національної промисловості, розширили програми підтримки бізнесу. Наприклад, у Росії після 2014 року спостерігалось зростання локального аграрного виробництва внаслідок заборони імпорту європейських продуктів. Проте такий ефект можливий лише у випадку наявності достатньої ресурсної бази, інфраструктури та інституційної спроможності, що є далеко не завжди. У підсумку, економічні санкції залишають значний слід як на країні-об'єкті, так і на глобальній економіці. Вони можуть істотно знижувати економічний потенціал держави, провокувати внутрішні кризи та змінювати зовнішньополітичні орієнтири.

Для світової системи санкції несуть ризики інфляції, енергетичної та продовольчої нестабільності, перебоїв у виробництві та геоекономічної поляризації. Водночас їх ефективність залежить від ступеня координації між країнами-ініціаторами, обсягу обмежень, здатності обійти їх та загального стану світової економіки. Таким чином, санкції мають подвійний ефект: вони слугують потужним інструментом впливу, але водночас є джерелом ризиків для глобальної стабільності. Це вимагає від міжнародної спільноти обережного підходу до їх запровадження та обов'язкового супроводження санкцій дипломатичними зусиллями, щоб уникнути перетворення економічного тиску на повномасштабну глобальну кризу.

Список використаних джерел:

1. Кравченко В. О. Вплив міжнародних економічних санкцій на розвиток національних економік та світову торгівлю. *Економіка і держава*. 2022. № 5. С. 42–49.
2. Economic sanctions and their impact on global trade and markets. World Bank Group. URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/trade/publication/economic-sanctions-and-their-impact-on-global-trade>